

Το κρυφό πρόγραμμα σπουδών στη σχολική Φυσική Αγωγή: Απόψεις φοιτητών/φοιτητριών

Φραγκογούλα, Μ.Ε. *, Εμμανουηλίδου, Κ., Δέρρη, Β., Φιλίππου, Φ.

Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η αθέατη πλευρά του προγράμματος σπουδών της σχολικής Φυσικής Αγωγής μπορεί να ενισχύει ή να απομακρύνει τα παιδιά από την υιοθέτηση ενός δραστήριου τρόπου ζωής. Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν η καταγραφή των απόψεων των φοιτητών/τριών, ως μελλοντικών διδασκόντων/ουσών, για τις διδακτικές αποφάσεις και συμπεριφορές των εκπαιδευτικών φυσικής αγωγής που μπορεί να αποτελέσουν θετικά ή αρνητικά μηνύματα του κρυφού προγράμματος σπουδών. Συμμετέχοντες ήταν 102 τελειόφοιτοι του Τμήματος Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης, που απάντησαν εθελοντικά και ανώνυμα, με τη χρήση 5/βαθμης κλίμακας, το ερωτηματολόγιο «Απόψεις για τη Φυσική Αγωγή» (Horper, 1993) και αιτιολόγησαν τις επιλογές τους. Από τα αποτελέσματα φάνηκε ότι οι φοιτητές/τριες εντόπισαν τα στοιχεία του κρυφού προγράμματος που σχετίζονται με την ανάγκη ύπαρξης ποικιλομορφίας δραστηριοτήτων, την καλλιέργεια της ατομικής υπευθυνότητας των παιδιών, την ανάπτυξη της δημιουργικότητας και της κριτικής τους σκέψης αλλά και με τις προσδοκίες των εκπαιδευτικών σύμφωνα με τις κινητικές ικανότητες των παιδιών. Ωστόσο δεν εντόπισαν στην πλειοψηφία τους τα κρυφά μηνύματα για την αξία/σημαντικότητα ή υποτίμηση του μαθήματος, τις έμφυλες διακρίσεις των αθλημάτων και την ανάγκη καλλιέργειας των κοινωνικών δεξιοτήτων. Τα αποτελέσματα μπορούν να αποτελέσουν πληροφοριακό υλικό στην προσπάθεια εξάλειψης υπολειπόμενων αντιλήψεων που πιθανά σχετίζονται με εμπειρίες των φοιτητών/τριών από το μάθημα της Φυσικής Αγωγής κατά τα μαθητικά τους χρόνια.

Λέξεις κλειδιά: κρυφό πρόγραμμα σπουδών, φυσική αγωγή, τρίτοβάθμια εκπαίδευση.

Εισαγωγή

Η Vallance (1974) υποστήριξε ότι τα σχολεία διδάσκουν μεθοδικά και με μεγάλη αποτελεσματικότητα περισσότερο από αυτά που ισχυρίζονται, υπονοώντας το ζήτημα του κρυφού προγράμματος σπουδών. Δηλαδή, τα παιδιά στο σχολικό περιβάλλον, πέρα από την απόκτηση γνώσεων, αποκομίζουν εμπειρίες και συναισθήματα που μπορεί να βρίσκονται εκτός του πεδίου εφαρμογής των επίσημων προγραμμάτων σπουδών (AL-Khrisat, Alzghoul & Hussein, 2021; Mohamed & Mohamed, 2017). Συμπεριφορές, στάσεις και γνώσεις που διδάσκονται πέρα από τις προγραμματισμένες μαθησιακές εμπειρίες με ή χωρίς πρόθεση, μέσω πράξεων, λόγου και τρόπων

Διεύθυνση αλληλογραφίας:

Ευανθία Μαρία Φραγκογούλα
Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης
Τμήμα Επιστήμης Φυσικής Αγωγής και Αθλητισμού
Πανεπιστημιούπολη, 69100 Κομοτηνή

E-mail: evanfrag3@phyed.duth.gr

έκφρασης που χρησιμοποιούνται από τους/τις εκπαιδευτικούς και το ευρύτερο σχολικό περιβάλλον συνθέτουν το κρυφό πρόγραμμα σπουδών (Portelli, 1993), το οποίο έχει άλλοτε αρνητικό και άλλοτε θετικό αντίκτυπο στα παιδιά (Dickerson, 2007).

Το μάθημα της Φυσικής Αγωγής (ΦΑ) είναι ένα από τα λίγα μαθήματα στο σχολικό πρόγραμμα που επιτρέπει τις ενεργές και δυναμικές κοινωνικές αλληλεπιδράσεις τόσο μεταξύ των παιδιών όσο και μεταξύ παιδιών και εκπαιδευτικών (Cherpyator-Thomson & Ennis, 1997). Η άμεση σχέση του με τον αθλητισμό έχει ως επακόλουθο, εκτός από τη μετάδοση θετικών μηνυμάτων όπως η συλλογικότητα, η αλληλεγγύη, η ευγενής άμιλλα, η αγωνιστικότητα, να δίνεται χώρος στην διαιώνιση μεροληπτικών, ανταγωνιστικών και ελιτιστικών συμπεριφορών. Μερικά μόνο παραδείγματα τέτοιων συμπεριφορών που αποτελούν κρυφά μηνύματα και μαθήματα ζωής για τα παιδιά είναι ο αποκλειστικός χωρισμός ομάδων με βάση τις κινητικές ικανότητες των παιδιών ή το φύλο τους, τα κοινωνικά στερεότυπα ανδρισμού και θηλυκότητας, με ανάλογη κατηγοριοποίηση των αθλημάτων, η επικράτηση ανταγωνιστικών σε βάρος των συνεργατικών παιχνιδιών, η επιβολή αθλητικής ενδυμασίας κ.ά. (Παπαϊωάννου, Θεοδωράκης & Γούδας, 2007).

Στα σχολεία του σήμερα παρά την ύπαρξη σύγχρονων προγραμμάτων σπουδών στο μάθημα της ΦΑ, τα οποία στοχεύουν στη δημιουργία φυσικά εγγράμματων ατόμων, τόσο στην Ελλάδα (Δέρρη, Εμμανουηλίδου & Βασιλειάδου, 2014· ΙΕΠ, 2021) όσο και στο εξωτερικό, (πχ., Καναδάς, Ηνωμένο Βασίλειο, Αυστραλία Νέα Ζηλανδία) (Carl et al., 2023), συνεχίζουν να κυριαρχούν και να εφαρμόζονται παραδοσιακές διδακτικές πρακτικές (Corbin, 2021; Kirk 1992), όπως για παράδειγμα, επιλέγονται από τους/τις εκπαιδευτικούς φυσικής αγωγής (ΕΦΑ) δραστηριότητες στις οποίες κυριαρχεί ο ανταγωνισμός και η μυϊκή υπεροχή (Griggs & Fleet, 2021). Οι δραστηριότητες αυτές οδηγούν πολλά παιδιά, ειδικά τα κορίτσια, σε άγχος, απουσία διασκέδασης και μείωση της αυτοεκτίμησης (McKenzie, Marshall, Sallis, & Conway, 2000) με αποτέλεσμα να απομακρύνονται όλο και περισσότερο από το μάθημα της ΦΑ (Griggs & Fleet, 2021; Fernández-Balboa, 1993). Ο Dewey (όπ. αναφ. στο Corbin, 2021) τονίζει ότι εάν διδάσκουμε τα σημερινά άτομα όπως τα παιδιά του χτες, τους κλέβουμε το αύριο. Με όλο και περισσότερα παιδιά να έρχονται αντιμέτωπα με την σύγχρονη «μάστιγα» της παχυσαρκίας και του διαβήτη (World Health Organization, 2023), και με την υποβαθμισμένη θέση που κατέχει στο ωρολόγιο πρόγραμμα το μάθημα της ΦΑ έναντι των «πρωτευόντων» μαθημάτων (πχ. Μαθηματικά, Γλώσσα, Ιστορία) (AL-Khrisat et al., 2021; Irwin, Doig & Corbin, 2017) αναδεικνύεται ο καθοριστικός ρόλος που οφείλει να διαδραματίσει το μάθημα της ΦΑ στην υιοθέτηση της φυσικής δραστηριότητας ως κομμάτι της καθημερινότητας. Επομένως δημιουργείται το ερώτημα κατά πόσο είναι έτοιμοι οι ΕΦΑ να αναγνωρίσουν και να αντιμετωπίσουν στοιχεία που οδηγούν στην απομάκρυνση των παιδιών από το μάθημα της ΦΑ και κατ' επέκταση από τη δια βίου φυσική δραστηριότητα.

Ερευνητικά δεδομένα για τον εντοπισμό των κρυφών μηνυμάτων στο μάθημα της ΦΑ αναφέρονται στη διεθνή βιβλιογραφία από τον προηγούμενο αιώνα. Από τις έρευνες αυτές φάνηκε ότι ο βαθμός διάδοσης των μηνυμάτων του κρυφού προγράμματος σπουδών επηρεάζεται από το φύλο του/της εκπαιδευτικού με αμφιλεγόμενα όμως αποτελέσματα, αφού άλλοτε δεν υπάρχουν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών (Özdemir, 2018), ενώ άλλοτε οι γυναίκες (Bain, 1976) και άλλοτε οι άνδρες ΕΦΑ (Hendry & Welsh, 1981) φαίνεται να έχουν καλύτερη ικανότητα στον εντοπισμό των στοιχείων του κρυφού προγράμματος. Επιπλέον το φύλο των διδασκομένων φαίνεται να επηρεάζει το είδος των μηνυμάτων που μεταδίδονταν, με το μήνυμα της κινητικής υπεροχής των αγοριών έναντι των κοριτσιών να επικρατεί στις έρευνες (Hendry & Welsh, 1981; Koekoek & Knoppers, 2020; Rønholt, 2002; Valencia-Peris, Salinas-Camacho &

Martos-García, 2020). Επίσης, οι κινητικές ικανότητες των παιδιών, οι προσδοκίες και η στάση των ΕΦΑ για το μάθημα της ΦΑ, φάνηκαν να αποτελούν σημαντικούς παράγοντες για το είδος των κρυφών μηνυμάτων που μεταδίδονται. Πιο συγκεκριμένα, οι κινητικά ικανότεροι μαθητές/τριες φαίνεται να αντιμετωπίζονται πιο ευνοϊκά από τους ΕΦΑ (Filiz & Doğan, 2014; Hendry & Welsh, 1981; Jung, Ressler & Linder, 2018; Munk & Agergaard, 2018; Rønholt, 2002; Valencia-Peris et al., 2020), ενώ εντοπίζεται και μια ευνοϊκή στάση προς τα κορίτσια έναντι των αγοριών από τις γυναίκες ΕΦΑ (Hendry & Welsh, 1981). Επίσης η στάση των ΕΦΑ απέναντι στο μάθημα της ΦΑ φάνηκε να επηρεάζει άλλοτε θετικά και άλλοτε αρνητικά την στάση των παιδιών απέναντι στο μάθημα, με ορισμένους/ες ΕΦΑ να χρησιμοποιούν θετικά σχόλια και εκφράσεις για όλους, επικροτώντας την προσπάθεια (Filiz & Doğan, 2014; Valencia-Peris et al., 2020), ενώ υπήρχαν και ΕΦΑ που παρουσίαζαν μια αδιάφορη στάση απέναντι στο μάθημά τους, δεν φρόντιζαν τον χώρο εργασίας τους και δεν τους απασχολούσε η αργοπορία των μαθητών/τριών (Filiz & Doğan, 2014; Jung et al., 2018; Koekoek & Knoppers, 2020). Όλα τα παραπάνω σε συνδυασμό με τον παράγοντα του περιβάλλοντος και των υποδομών του σχολείου (Bain, 1976; Hyndman, Mahony, Te Ava, Smith & Nutton, 2017), που επηρέαζε και αυτό άλλοτε θετικά και άλλοτε αρνητικά το είδος των κρυφών μηνυμάτων που μεταδίδονταν, φαίνεται να ενισχύουν την υποβάθμιση του μαθήματος ΦΑ.

Στην ελληνική βιβλιογραφία δεν υπάρχουν ερευνητικά δεδομένα για τη ΦΑ που να μελετούν το κρυφό πρόγραμμα σπουδών στο σχολικό περιβάλλον, ενώ έχουν εντοπιστεί ελάχιστες έρευνες για άλλα μαθήματα. Πιο συγκεκριμένα, η Βίτσου (2007) εντόπισε το κρυφό μήνυμα του «πολιτισμικά προσδιορισμένου αλφαριθμητισμού» καθώς και της «υπάρχουσας ανισότητας ως κοινωνική αξία» που μεταδίδονται από τους/τις διδάσκοντες/ουσες στον χώρο της προσχολικής εκπαίδευσης της μουσουλμανικής μειονότητας. Έτσι ερμήνευε τη δυσκολία των παιδιών στην μάθηση ως μειωμένη ευφύια ή μειωμένη προσπάθεια επιρρίπτοντας την ευθύνη στο χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των γονέων το οποίο λειτουργούσε ως «αυτοεκπληρούμενη» προφητεία για τα παιδιά. Επίσης, ο Βενέτης (2015) στην έρευνά του έδωσε έμφαση στα κρυφά μηνύματα που μεταδίδονται μέσα από το μάθημα της Πληροφορικής και των Τεχνολογιών Πληροφορίας και Επικοινωνιών διαπιστώνοντας ότι η υποτίμηση του μαθήματος από τους/τις εκπαιδευτικούς, ο παραδοσιακός τρόπος οργάνωσης της διδασκαλίας και αξιολόγησης των παιδιών αλλά και η απουσία καλλιέργειας κριτικής σκέψης και δημιουργικότητας στο μαθησιακό περιβάλλον, έστειλαν κρυφά μηνύματα επηρεάζοντας αρνητικά τις απόψεις των μαθητών/τριών.

Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να καταγράψει τις απόψεις των φοιτητών/τριών ως μελλοντικών εκπαιδευτικών ΦΑ για τις διδακτικές αποφάσεις και συμπεριφορές στο δημοτικό σχολείο που μπορεί να αποτελέσουν μηνύματα ενός κρυφού προγράμματος σπουδών.

Τα αποτελέσματα της έρευνας, επιδιώκουν να αναδείξουν τις απόψεις των δυνητικά μελλοντικών ΕΦΑ για τα στοιχεία που καθιστούν αποτελεσματική τη διδασκαλία της ΦΑ και την ικανότητά τους να διακρίνουν μηνύματα του κρυφού προγράμματος σπουδών. Η ανίχνευση ελλείψεων θα δώσει σημαντικές πληροφορίες για τα σημεία προσοχής στην εκπαίδευση των μελλοντικών ΕΦΑ, καθώς οι εκπαιδευτικοί που δεν είναι σε θέση να αναγνωρίσουν και να κατανοήσουν πλήρως τα στοιχεία του κρυφού προγράμματος μπορούν να επηρεάσουν αρνητικά τη συμμετοχή των μαθητών/τριών στο μάθημα και στη δημιουργία κινητικά δραστήριων ενηλίκων.

Μέθοδος

Συμμετέχοντες

Στην παρούσα έρευνα συμμετείχαν 102 άτομα (33 γυναίκες και 69 άνδρες), τελειόφοιτοι/ες του ΤΕΦΑΑ, ΔΠΘ κατά τα ακαδημαϊκά έτη 2022-2023 και 2023-2024, που είχαν ολοκληρώσει με επιτυχία το προπτυχιακό μάθημα «Πρακτική Άσκηση στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια εκπαίδευση». Η συμμετοχή τους ήταν ανώνυμη και εθελοντική.

Όργανα Μέτρησης

Για την αξιολόγηση των απόψεων των συμμετεχόντων χρησιμοποιήθηκε τμήμα του ερωτηματολογίου «Απόψεις για τη Φυσική Αγωγή» («Perception of Physical Education») (Hopper, 1993) το οποίο αποτελείται από 11 σενάρια. Το καθένα από τα σενάρια περιγράφει μια κατάσταση από μαθήματα ΦΑ στο δημοτικό σχολείο, όπου ο/η ΕΦΑ λαμβάνει κάποιες αποφάσεις στο πλαίσιο της διδασκαλίας μεταδίδοντας κρυφά μηνύματα. Από τους/τις συμμετέχοντες/ουσες ζητήθηκε η καταγραφή σε πενταβάθμια κλίμακα Likert (από 1=Διαφωνώ απόλυτα, έως 5=Συμφωνώ απόλυτα) του βαθμού στον οποίο συμφωνούσαν ή όχι, ότι η απόφαση του/της ΕΦΑ σε κάθε σενάριο ήταν «καλή» για την ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών. Επιπλέον ζητήθηκε από τους/τις συμμετέχοντες/ουσες να αιτιολογήσουν τον βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας τους.

Για την προσαρμογή του εργαλείου στον ελληνικό πληθυσμό πραγματοποιήθηκε αρχικά, η μετάφρασή του στα Ελληνικά με τη μέθοδο της μετάφρασης από επιτροπή (committee translation) (Kviz, 2020). Στην διαδικασία συμμετείχε μια ομάδα τριών μεταφραστών, οι οποίοι είναι ειδικοί στον χώρο της διδακτικής της ΦΑ, με ερευνητική εμπειρία στην προσαρμογή ανάλογων εργαλείων στα Ελληνικά και άριστη γνώση της Αγγλικής γλώσσας. Τα μέλη της επιτροπής εργάστηκαν τόσο ανεξάρτητα όσο και συνεργατικά, ώστε να καθορίσουν την καταλληλότερη ορολογία, γραμματική και σύνταξη του εργαλείου. Επίσης, η ίδια ομάδα ειδικών συμμετείχε στον έλεγχο της εγκυρότητας περιεχομένου του εργαλείου. Στο πλαίσιο αυτό ελέγχθηκε η καταλληλότητα των θεμάτων που περιλάμβανε, η ορολογία και η σαφήνεια του περιεχομένου του, και αποφασίστηκε η προσθήκη ενός επιπλέον σεναρίου. Στην συνέχεια η ελληνική έκδοση του ερωτηματολογίου που δημιουργήθηκε μελετήθηκε από δέκα φοιτητές και φοιτήτριες που προέρχονταν από τον ίδιο πληθυσμό με αυτόν στον οποίο δόθηκε το τελικό ερωτηματολόγιο. Μέσω ατομικών συνεντεύξεων, οι φοιτητές/τριες υπέβαλλαν παρατηρήσεις σχετικά με την κατανόηση των ερωτήσεων ώστε να εκτιμηθεί η φαινομενική του εγκυρότητα (face validity).

Την τελική μορφή του ελληνικού ερωτηματολογίου αποτέλεσαν 12 σενάρια. Καθένα από αυτά αξιολογήθηκε ως θετικό ή αρνητικό. Θετικό χαρακτηρίστηκε το σενάριο στο οποίο αναμένονταν οι συμμετέχοντες/ουσες να συμφωνήσουν με την απόφαση του/της ΕΦΑ, ενώ αρνητικό το σενάριο που αναμένονταν οι συμμετέχοντες/ουσες να διαφωνήσουν. Συγκεκριμένα ως θετικά χαρακτηρίστηκαν τα σενάρια 2ο, 4ο, 8ο, 10ο, ενώ ως αρνητικά τα υπόλοιπα 8 (1ο, 3ο, 5ο, 6ο, 7ο, 9ο, 11ο, 12ο).

Διαδικασία

Το ερωτηματολόγιο χορηγήθηκε στους/στις τελειόφοιτους/ες μετά την ολοκλήρωση του προπτυχιακού μαθήματος «Πρακτική Άσκηση στην Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια εκπαίδευση» διάρκειας ενός εξαμήνου. Κατά τη διάρκεια της Πρακτικής τους άσκησης οι φοιτητές/τριες όφειλαν να σχεδιάζουν κάθε εβδομάδα δύο πλάνα ημερήσιων μαθημάτων τα οποία και εφαρμόζαν σε πραγματικές συνθήκες σε σχολεία της περιοχής των σπουδών τους. Η συμπλήρωση του ερωτηματολογίου έγινε ατομικά, ενώ ο μέσος χρόνος συμπλήρωσής του ήταν περίπου 40 λεπτά.

Στατιστική Ανάλυση

Οι απαντήσεις των ερωτηματολογίων συγκεντρώθηκαν και αναλύθηκαν μέσω του στατιστικού πακέτου SPSS 29.0 for Windows. Χρησιμοποιήθηκε περιγραφική στατιστική για να υπολογιστούν οι μέσοι όροι και τυπικές αποκλίσεις των απαντήσεων που δόθηκαν σε πενταβάθμια κλίμακα σε κάθε σενάριο του ερωτηματολογίου.

Αποτελέσματα

Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται οι συχνότητες και τα ποσοστά, ανά βαθμίδα απαντήσεων, οι μέσοι όροι και οι τυπικές αποκλίσεις κάθε σεναρίου.

Πίνακας 1. Σχέση του είδους πάσας και του είδους επίθεσης.

Σενάριο	Διαφωνώ απόλυτα (1)	Διαφωνώ (2)	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ (3)	Συμφωνώ (4)	Συμφωνώ απόλυτα (5)	M.O.	T.A.
1ο: ... χρησιμοποιεί μόνο μοντέρνα μουσική, την οποία τα παιδιά ακούνε συνήθως και τους αρέσει	7 6.9%	50 49%	36 35.3%	6 5.9%	3 29.7%	2.5	.8
2ο: Τα όργανα τοποθετούνται στον χώρο από τα παιδιά και απομακρύνονται επίσης από τα παιδιά στο τέλος κάθε μαθήματος	4 4.9%	15 14.7%	17 16.7%	45 44.1%	21 20.6%	3.6	1.1
3ο: ... διαπίστωσε ότι τα περισσότερα παιδιά προτιμούν τα μαθήματα με παιχνίδια και θα ήθελαν περισσότερα ... αποφάσισε να διδάξει περισσότερα παιχνίδια στην υπόλοιπη χρονιά	2 2.0%	15 14.7%	20 19.6%	53 52.0%	12 11.8%	3.6	.9
4ο: ... μάθημα χορού στη Γ', τα παιδιά κλήθηκαν να δημιουργήσουν τα δικά τους κινητικά μοτίβα, σύμφωνα με τη μουσική. Αρχικά, είχαν 'κολλήσει', αλλά με την καθοδήγηση του/της ΕΦΑ ενεργοποιήθηκαν	1 1%	4 3.9%	14 13.7%	50 49.0%	33 32.4%	4.1	.8
5ο: ... η έμφαση που δίνουν τα παιδιά στη νίκη, όταν υπάρχουν ανταγωνιστικές καταστάσεις στη ΦΑ, αποτελεί τον κύριο λόγο για τον οποίο τα λιγότερο κινητικά ικανά παιδιά αντιπαθούν τα παιχνίδια. Έτσι, αποφάσισε να μην κρατάει σκορ σε οποιαδήποτε μορφή παιχνιδιού	1 1%	27 26.5%	27 26.5%	29 28.4%	18 17.6%	3.4	1.1
6ο: Αν ένα παιδί ξεχνά συχνά να φορέσει φόρμα στο μάθημα, ο/η ΕΦΑ εξακολουθεί να του επιτρέπει να συμμετέχει	18 17.6%	40 39.2%	26 25.5%	10 9.8%	8 7.8%	2.5	1.1
7ο: ... διευθυντής του σχολείου θεωρεί ότι ο κύριος ρόλος της ΦΑ	6 5.9%	27 26.5%	36 35.3%	28 27.5%	5 4.9%	3.0	1

<i>είναι να κρατάει τα παιδιά κινητικά ενεργά και απασχολημένα, οπότε ο/η ΕΦΑ ζητά... να ακολουθήσουν τις δικές του/της κινήσεις, για να αυξήσει τη φυσική δραστηριότητα τους</i>	3	25	23	34	16	3.4	1.1
<i>8ο: Σε διδασκαλία στην οποία ξεκινά ένα νέο θέμα ή εισάγεται η χρήση νέου εξοπλισμού/υλικού, ο/η ΕΦΑ δίνει πάντα στα παιδιά τη δυνατότητα να δοκιμάσουν τις δικές τους ιδέες και να πειραματιστούν με τον νέο εξοπλισμό/υλικό</i>	3	24.8%	22.8%	33.7%	15.8%		
<i>9ο: Για να ενθαρρύνει τα παιδιά να εργαστούν σκληρά και να βελτιώσουν τις κινητικές τους δεξιότητες, ο/η ΕΦΑ τα επιβραβεύει πάντα, ακόμα κι όταν δεν παρουσιάζουν καμία κινητική βελτίωση</i>	4	18	24	40	16	3.5	1.1
<i>10ο: Σε ένα σχολείο, οι ΕΦΑ φορούν πάντα αθλητική ενδυμασία στο μάθημα της ΦΑ, ακόμα όταν δεν τους/τις βολεύει</i>	1	5	12	37	47	4.2	.9
<i>11ο: Στο τέλος κάθε ενότητας μαθημάτων, ο/η ΕΦΑ χρησιμοποιεί ειδικά τεστ κινητικών δεξιοτήτων για να βάλει βαθμούς. Μόνο τα παιδιά που πετυχαίνουν υψηλά σκορ στα τεστ παίρνουν υψηλό βαθμό</i>	40	41	12	7	1	1.9	.9
<i>12ο: ... οδηγίες στα παιδιά ότι υπάρχει μια μπάλα ποδοσφαίρου για τα αγόρια και μια μπάλα βόλεϊ για τα κορίτσια, ώστε στον υπόλοιπο χρόνο να παίζουν. Επίσης, όποιο αγόρι επιθυμεί μπορεί να παίξει βόλεϊ ή όποιο κορίτσι θέλει μπορεί να παίξει ποδόσφαιρο</i>	19	26	17	29	11	2.9	1.3
	18.6%	25.5%	16.7%	28.4%	10.8%		

Συζήτηση

Η σημαντικότητα του Κρυφού Προγράμματος σπουδών έχει διαπιστωθεί, καθώς στο πλαίσιο του μαθήματος ΦΑ μπορεί να διδάσκονται συμπεριφορές, στάσεις και γνώσεις που φαίνεται να έρχονται σε σύγκρουση με τους στόχους του αναλυτικού προγράμματος σπουδών και να επηρεάζουν τον απώτερο σκοπό του μαθήματος που είναι η δημιουργία φυσικά εγγράμματων παιδιών που θα υιοθετήσουν τη δια βίου φυσική δραστηριότητα για υγεία. Σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να καταγράψει τις απόψεις των φοιτητών/τριών ως πιθανών μελλοντικών διδασκόντων/ουσών, για τις διδακτικές αποφάσεις και συμπεριφορές των ΕΦΑ που μπορεί να αποτελέσουν θετικά ή αρνητικά μηνύματα ενός κρυφού προγράμματος σπουδών. Τέτοια μηνύματα είναι η καλλιέργεια της κριτικής σκέψης και της υπευθυνότητας, η επικράτηση των προτιμήσεων των παιδιών για να είναι ευχαριστημένα και χαρούμενα, η παρέμβαση της διεύθυνσης στις

διδασκαλίες αποφάσεις ενός/μιας ΕΦΑ, ο διαχωρισμός των αθλημάτων σε ανδρικά και γυναικεία, η επικράτηση της κινητικής και όχι της ολόπλευρης ανάπτυξης στη διδασκαλία της ΦΑ κλπ.

Αναμένονταν σε τέσσερα από τα δώδεκα σενάρια οι συμμετέχοντες/ουσες να συμφωνήσουν με τις αποφάσεις των ΕΦΑ, ενώ στα υπόλοιπα να διαφωνήσουν. Παρακάτω παρουσιάζονται οι απόψεις των συμμετεχόντων/ουσών, χωρισμένες σε αυτές που ταυτίστηκαν με τις αναμενόμενες, σε αυτές που δεν ταυτίστηκαν και σε εκείνες που οι απόψεις δίστανται.

Σενάρια στα οποία οι απόψεις της πλειοψηφίας των συμμετεχόντων/ουσών ταυτίστηκαν με τις προσδοκώμενες απαντήσεις

Θετικό αποτέλεσμα για την έρευνα αποτελεί το γεγονός πως στα περισσότερα σενάρια (1, 2, 4, 6, 8, 10, 11, 12) εντοπίστηκε συμφωνία μεταξύ των απαντήσεων που έδωσαν οι φοιτητές/τριες και των προσδοκώμενων απαντήσεων, με την πλειοψηφία των αιτιολογήσεων να ενισχύουν τον εντοπισμό του κρυφού μηνύματος από τους/τις συμμετέχοντες/ουσες. Πιο συγκεκριμένα:

Στο σενάριο 1, οι φοιτητές/τριες στην πλειοψηφία τους διαφώνησαν με την απόφαση του/της ΕΦΑ να χρησιμοποιεί μόνο μοντέρνα μουσική κατά την διδασκαλία του χορού επειδή αρέσει στα παιδιά. Οι αιτιολογήσεις των φοιτητών/τριών «επισφράγισαν» την αναμενόμενη αντίληψή τους, καθώς ανέφεραν την ανάγκη ύπαρξης ποικιλίας ερεθισμάτων μεταξύ των οποίων και της παραδοσιακής μουσικής ως την πιο συχνή αιτιολόγηση, εντοπίζοντας τον στόχο της δια βίου άσκησης και του κινητικού γραμματισμού (ΙΕΠ, 2021). Στον αντίποδα, όσοι συμφώνησαν με την απόφαση του/της ΕΦΑ, έκριναν πως μέσα από την χρήση μοντέρνας μουσικής θα ενισχυθεί η παρακίνηση και το ενδιαφέρον των παιδιών για συμμετοχή στο μάθημα της ΦΑ.

Όσον αφορά το σενάριο 8, όπου υπονοείται η καλλιέργεια της κριτικής και δημιουργικής σκέψης στο μάθημα της ΦΑ, οι μισοί φοιτητές/τριες συμφώνησαν με την απόφαση του/της ΕΦΑ να δίνει πάντα στα παιδιά τη δυνατότητα να δοκιμάσουν τις δικές τους ιδέες και να πειραματίζονται με τον νέο εξοπλισμό/υλικό, υποστηρίζοντας την ανάγκη ανάπτυξης της δημιουργικότητας, της φαντασίας και της υπευθυνότητας των παιδιών. Από την άλλη, οι συμμετέχοντες/ουσες που δεν εντόπισαν το κρυφό μήνυμα του σεναρίου προέβησαν, ως αιτιολόγηση της διαφωνίας τους, θέματα ασφάλειας λόγω τραυματισμού καθώς και την ανάγκη επίδειξης της χρήσης του εξοπλισμού εξαρχής από τον/την ΕΦΑ μένοντας προσκολλημένοι στην παραδοσιακή δασκαλοκεντρική διδασκαλία.

Ωστόσο, στο σενάριο 4, που συμπεριλάμβανε παρόμοιο μήνυμα με το σενάριο 8, οι φοιτητές/τριες στην συντριπτική τους πλειοψηφία κατάφεραν να εντοπίσουν και να αποτυπώσουν στην βαθμολογία και στην αιτιολόγησή τους το κρυφό μήνυμα που μετέδιδε ο/η ΕΦΑ με την απόφασή του/της να μην παρέχει κατευθείαν τη λύση του κινητικού προβλήματος που έθεσε. Επισήμαναν πως με την απόφασή του/της ενίσχυσε την δημιουργικότητα, την αυτοπεποίθηση και την ελευθερία έκφρασης των παιδιών ενισχύοντας τον φυσικό γραμματισμό και την αυτό-ρύθμισή τους.

Στο σενάριο 2 προωθείται το μήνυμα της διδασκαλίας της υπευθυνότητας στα παιδιά. Οι φοιτητές/τριες στην πλειοψηφία τους συμφώνησαν με την απόφαση του/της ΕΦΑ να επιτρέψει στα παιδιά να τοποθετούν και να απομακρύνουν τα όργανα στο τέλος κάθε μαθήματος, εντοπίζοντας το κρυφό μήνυμα της καλλιέργειας της υπευθυνότητας, της πειθαρχίας και της συνεργασίας μέσα από την χρήση ρουτινών. Η ανάληψη ευθυνών και η καλλιέργεια υπεύθυνων ατόμων αποτελεί ουσιώδες στοιχείο της σύγχρονης σχολικής ΦΑ (ΙΕΠ, 2021; Mitchell & Walton-Fisette, 2022).

Τα σενάρια 6 και 10 αφορούσαν το θέμα της αθλητικής περιβολής, των παιδιών και των διδασκόντων αντίστοιχα, ως αφορμή μετάδοσης κρυφών μηνυμάτων αναφορικά με την ακολουθία κανόνων και την επίδειξη υπευθυνότητας. Στο σενάριο 10, στην απόφαση του/της ΕΦΑ να φοράει πάντοτε αθλητική περιβολή στο σχολείο ακόμα και όταν δεν ήταν βολικό, η συντριπτική πλειοψηφία των φοιτητών/τριών εντόπισαν την ανάγκη ο/η ΕΦΑ να αποτελεί πρότυπο και παράδειγμα προς μίμηση για τα παιδιά. Η στάση δηλαδή του/της ΕΦΑ απέναντι στις υποχρεώσεις του/της για κατάλληλη ενδυμασία μπορεί να μεταδώσει κρυφά μηνύματα για την στάση που πρέπει να έχουν τα παιδιά απέναντι στις δικές τους υποχρεώσεις. Όσον αφορά το σενάριο 6, οι φοιτητές/τριες στην πλειοψηφία τους διαφώνησαν με την απόφαση του/της ΕΦΑ να συνεχίσει να επιτρέπει την συμμετοχή παιδιού, που ξεχνά να φορέσει φόρμα στο μάθημα της ΦΑ, δίνοντας την αιτιολόγηση πως τα παιδιά πρέπει να συμμορφώνονται με τους κανόνες του μαθήματος. Ένα άλλο όμως σημαντικό εύρημα είναι ότι, οι συμφωνούντες με την απόφαση του/της ΕΦΑ, απέδωσαν υψηλότερη αξία στη συμμετοχή των παιδιών και όχι στο ζήτημα της περιβολής εφόσον αισθάνονται άνετα, ενώ οι συμμετέχοντες/ούσες που κράτησαν ουδέτερη στάση ανέφεραν πως πρέπει να έχουν εξηγηθεί εκ των προτέρων στα παιδιά οι λόγοι που πρέπει να φορούν αθλητικά ρούχα αλλά και να διερευνηθούν οι λόγοι που δεν φοράνε. Παρατηρούμε δηλαδή ότι υπάρχουν λογικές αιτιολογήσεις τόσο από τους/τις συμφωνούντες/ούσες όσο και από τους/τις διαφωνούντες/ούσες με την απόφαση του/της ΕΦΑ.

Επιπλέον ικανοποιητικές ήταν στο σύνολό τους οι αντιλήψεις των συμμετεχόντων για το αρνητικό κρυφό μήνυμα που μετέδιδε ο/η ΕΦΑ στο σενάριο 11 καθώς στη συντριπτική τους πλειοψηφία διαφώνησαν με την απόφασή του/της να βαθμολογεί τα παιδιά με βάση παραδοσιακά κινητικά ποσοτικά τεστ που επιβραβεύουν μόνο εκείνα που υπερέχουν κινητικά. Οι φοιτητές/τριες κατάφεραν να εντοπίσουν ότι ο/η ΕΦΑ, χρησιμοποιώντας ειδικά τεστ κινητικών δεξιοτήτων και βάζοντας υψηλό βαθμό μόνο στα παιδιά που πετυχαίνουν υψηλά σκορ, μειώνει την αυτοπεποίθηση των υπολοίπων και δεν ενισχύει την καλλιέργεια της ολόπλευρης ανάπτυξης των ατόμων. Οι φοιτητές/τριες στις αιτιολογήσεις τους τόνισαν πως πρέπει να επιβραβεύεται και η προσπάθεια, να αξιολογείται και η ποιοτική εκτέλεση των δεξιοτήτων καθώς και η βελτίωση όλων των τομέων ανάπτυξης των παιδιών στο μάθημα της ΦΑ. Τα αποτελέσματα έρχονται σε συμφωνία με την έρευνα των Valencia-Peris et al. (2020) όπου η προσπάθεια είχε χαρακτηριστεί τόσο από τον ΕΦΑ όσο και από τα παιδιά ως ο σημαντικότερος παράγοντας αξιολόγησης, παρόλο που δεν συμβάδιζε με την τελική στάση του/της ΕΦΑ καθώς θεωρούσε ότι οι κινητικά πιο ικανοί μαθητές/τριες θα λάβουν ευκολότερα υψηλότερη βαθμολογία.

Τέλος στο σενάριο 12, το οποίο ενείχε το κρυφό μήνυμα των «ανδρικών» και «γυναικείων» αθλημάτων, με συγκαλυμμένο όμως τρόπο, ο/η ΕΦΑ ενημέρωσε τα παιδιά ότι στον εναπομένοντα χρόνο μπορούν να παίξουν τα αγόρια ποδόσφαιρο και τα κορίτσια βόλεϊ, συμπληρώνοντας κατόπιν ότι όποιος ήθελε μπορούσε να αλλάξει άθλημα. Έτσι, αναμένονταν από τους/τις συμμετέχοντες/ουσες να εντοπίσουν το κρυφό μήνυμα και να διαφωνήσουν με την εντολή του/της ΕΦΑ. Το μεγαλύτερο ποσοστό των διαφωνούντων με την απόφαση ανέφερε ορθά πως θα έπρεπε εξ αρχής ο/η ΕΦΑ να αφήσει τα παιδιά να επιλέξουν όποια μπάλα θέλουν χωρίς να κάνει κάποιο σχόλιο για την σχέση φύλου και αθλήματος. Ανησυχητικό όμως κρίνεται το ότι υπήρχαν φοιτητές/τριες που συμφώνησαν με την εντολή του/της ΕΦΑ θεωρώντας ότι άφησε ελεύθερα τα παιδιά να αποφασίσουν. Παρατηρούμε λοιπόν πως αρκετοί συμμετέχοντες/ουσες δεν είναι έτοιμοι να εντοπίσουν το κρυφό μήνυμα του έμφυλου διαχωρισμού των αθλημάτων μέσα από τις εντολές και τις οδηγίες των ΕΦΑ. Παρόμοια αποτελέσματα είχαν εντοπιστεί και σε προγενέστερες έρευνες

της Rønholt (2002) και της Valencia et al. (2020), με δείγμα εν ενεργεία εκπαιδευτικούς που μετέδιδαν κρυφά μηνύματα έμφυλου διαχωρισμού των παιχνιδιών.

Σενάρια στα οποία οι απόψεις της πλειοψηφίας των συμμετεχόντων δεν ταυτίστηκαν με τις προσδοκώμενες απαντήσεις

Αντιφάσεις εντοπίστηκαν μεταξύ των απαντήσεων που έδωσαν οι φοιτητές/τριες και των προσδοκώμενων απαντήσεων στα σενάρια 3, 5 και 9. Στα σενάρια αυτά αναμένονταν οι συμμετέχοντες/ουσες να διαφωνήσουν με τις αποφάσεις των ΕΦΑ. Στο σενάριο 3 αποτυπώνονταν το μήνυμα της επιλογής περιεχομένου διδασκαλίας, σύμφωνα μόνο, με το τι αρέσει στα παιδιά, ώστε να είναι ευχαριστημένα. Η πλειοψηφία των φοιτητών/τριών συμφώνησαν με το μήνυμα καθώς έκριναν πως η απόφαση πάρθηκε με στόχο τα παιδιά να είναι χαρούμενα και να διασκεδάζουν μέσα από τα παιχνίδια που τους κεντρίζουν το ενδιαφέρον. Οι απόψεις τους σε αυτό το σενάριο έρχονται σε αντίθεση με το σενάριο 1 το οποίο ουσιαστικά περνούσε παρόμοιο μήνυμα μέσα από μια άλλη απόφαση. Ελάχιστοι συμμετέχοντες/ουσες διαφώνησαν με την απόφαση του/της ΕΦΑ και έδωσαν έμφαση στην ανάγκη ύπαρξης ποικιλίας δραστηριοτήτων και στην κατάλληλη προσαρμογή των δραστηριοτήτων ώστε να έχουν διδακτικό χαρακτήρα.

Στο σενάριο 9, οι μισοί περίπου συμμετέχοντες/ουσες συμφώνησαν ή συμφώνησαν απόλυτα με την απόφαση του/της ΕΦΑ να επιβραβεύει τα παιδιά ακόμα κι όταν δεν παρουσιάζουν καμία βελτίωση στις κινητικές δεξιότητες. Παρόμοια με το σενάριο 3 έκριναν πως πρέπει να επιβραβεύεται η προσπάθεια ώστε όλα τα παιδιά να συμμετέχουν με περισσότερο κίνητρο και χαρά καθιστώντας το μάθημα της ΦΑ μια εμπειρία αναψυχής στο ωρολόγιο πρόγραμμα. Όσοι διαφώνησαν θεώρησαν απαραίτητη την ύπαρξη βελτίωσης για παροχή επιβράβευσης.

Στο σενάριο 5, αναμένονταν οι συμμετέχοντες/ουσες να διαφωνήσουν με την απόφαση του/της ΕΦΑ που αντί να διδάξει τη διαχείριση της νίκης και της ήττας προτίμησε να μην κρατάει σκορ σε κανένα παιχνίδι ώστε να μην δυσαρεστηθεί κανένα παιδί. Οι μισοί περίπου συμμετέχοντες/ουσες συμφώνησαν ή συμφώνησαν απόλυτα με την απόφαση και μόνο το ¼ διαφώνησε. Η πλειοψηφία των φοιτητών/τριών ανεξαρτήτως προς τα που έτειναν οι απόψεις τους (συμφωνώ, διαφωνώ), έδιναν ξανά έμφαση στην ικανοποίηση και στην ευχαρίστηση των παιδιών. Οι φοιτητές/τριες που συμφώνησαν με την απόφαση του/της ΕΦΑ να μην κρατάει σκορ σε οποιαδήποτε μορφή παιχνιδιού, αιτιολόγησαν ξεκάθαρα πως πρέπει να γίνει εστίαση στην διασκέδαση και οι φοιτητές/τριες που διαφώνησαν αιτιολόγησαν πως η ύπαρξη σκορ, κάνει το μάθημα πιο ενδιαφέρον προς τα παιδιά. Ωστόσο κανένας δεν εντόπισε το βασικό στοιχείο της διδασκαλίας κοινωνικών δεξιοτήτων όπως η διαχείριση της νίκης και της ήττας. Όπως και στα προηγούμενα σενάρια (3ο, 9ο) έτσι και εδώ το κρυφό πρόγραμμα που αντανάκλαται στο σενάριο περνάει το μήνυμα των ευχαριστημένων και χαρούμενων παιδιών στη ΦΑ και έρχεται σε σύγκρουση με τους στόχους του επίσημου αναλυτικού προγράμματος που αφορούν στην καλλιέργεια κοινωνικών δεξιοτήτων ως στοιχεία της ηθικοσυναισθηματικής και κοινωνικής τους ανάπτυξης (Σκοπός 4, Ηθικός) (ΙΕΠ, 2021).

Σενάρια στα οποία οι απόψεις των συμμετεχόντων δίστανται

Τέλος, υπήρξε ένα σενάριο, το 7ο στο οποίο οι απόψεις μοιράστηκαν εξίσου σε όσους συμφωνούσαν, όσους διαφωνούσαν και όσους ήταν κάπου ενδιάμεσα ως προς την απόφαση του/της ΕΦΑ. Σε αυτές τις περιπτώσεις η αιτιολόγηση ήταν εκείνη που έριξε «φως» στις πραγματικές αντιλήψεις των μελλοντικών ΕΦΑ.

Στο σενάριο 7 αναδεικνύεται το κρυφό μήνυμα της εσφαλμένης εικόνας της διοίκησης του σχολείου για τον σκοπό της ΦΑ ως γνωστικό αντικείμενο και το περιθώριο παρέμβασης στις διδακτικές αποφάσεις που παρέχει ο/η ΕΦΑ. Στο σενάριο ο διευθυντής θεωρούσε ως στόχο της ΦΑ να κρατάει τα παιδιά ενεργά και απασχολημένα και ο/η ΕΦΑ, ακολουθώντας τη συμβουλή του διευθυντή, στα μαθήματα χορού ζητά από τα παιδιά να ακολουθήσουν τις κινήσεις του. Έτσι, αναμένονταν οι συμμετέχοντες/ουσες να διαφωνήσουν με την απόφαση του/της ΕΦΑ. Οι περισσότερες αιτιολογήσεις των διαφωνούντων ανέφεραν ορθά πως η απόφαση του/της ΕΦΑ δεν δίνει την απαραίτητη ελευθερία έκφρασης στα παιδιά αλλά και πως τις αποφάσεις στο μάθημα της ΦΑ πρέπει να τις λαμβάνει ο/η ΕΦΑ και όχι ο διευθυντής. Από την άλλη, οι φοιτητές/τριες που συμφώνησαν με την απόφαση του/της ΕΦΑ έκριναν πως το παιδί θα μάθει πιο εύκολα βλέποντας τον/την ΕΦΑ να εκτελεί, χωρίς να εντοπίσουν την εσφαλμένη άποψη και παρέμβαση της διεύθυνσης αλλά και την δασκαλοκεντρική προσέγγιση της διδασκαλίας.

Συμπεράσματα

Τα αποτελέσματα της παρούσας μελέτης από την καταγραφή των απόψεων των φοιτητών/τριών πάνω στα στοιχεία του κρυφού προγράμματος θα μπορούσαν να αποτελέσουν χρήσιμο πληροφοριακό υλικό για τους διδάσκοντες/ουσες των πανεπιστημιακών τμημάτων. Οι φοιτητές/τριες κατάφεραν να εντοπίσουν στοιχεία του κρυφού προγράμματος που σχετίζονται με την ανάγκη ύπαρξης ποικιλομορφίας σε δραστηριότητες (σενάριο 1, σενάριο 3), την υποχρέωση να ακολουθούν κανόνες τόσο τα παιδιά όσο και οι ΕΦΑ ως μέσο καλλιέργειας της ατομικής υπευθυνότητας (σενάριο 2, σενάριο 6, σενάριο 10) καθώς και μηνύματα που σχετίζονται με την ανάπτυξη της δημιουργικότητας και της κριτικής σκέψης (σενάριο 4, σενάριο 7, σενάριο 8). Επιπλέον κατάφεραν να εντοπίσουν στοιχεία που σχετίζονται με τις προσδοκίες των ΕΦΑ σύμφωνα με τις κινητικές ικανότητες των παιδιών (σενάριο 9, σενάριο 11), ενώ δεν κατάφεραν να εντοπίσουν σε υψηλό βαθμό τα αντίστοιχα μηνύματα που σχετίζονταν με την αξία/σημαντικότητα που έδιναν οι ΕΦΑ στο μάθημά τους (σενάριο 7, σενάριο 11), τις έμφυλες διακρίσεις των παιχνιδιών (σενάριο 12) και την καλλιέργεια κοινωνικών δεξιοτήτων (νίκη - ήττα) (σενάριο 5).

Οι απαντήσεις που δόθηκαν σε αρκετά σενάρια αποτυπώνουν πιθανά τις γνώσεις και τις εμπειρίες που αποκόμισαν οι συμμετέχοντες/ουσες από τις Πανεπιστημιακές τους σπουδές και την Πρακτική τους άσκηση. Σε κάποια άλλα όμως, ίσως να αποτυπώνονται ακόμη οι εμπειρίες και απόψεις των φοιτητών/τριών τις οποίες αποκόμισαν από τα δικά τους μαθητικά χρόνια και οι σπουδές τους δεν μπόρεσαν να αλλάξουν. Έτσι αναδεικνύονται τα προβλήματα που υπήρχαν/υπάρχουν στον χώρο της σχολικής ΦΑ, με το μάθημα να μετατρέπεται συχνά από εκπαιδευτική εμπειρία σε εμπειρία αναψυχής. Ταυτόχρονα όμως φανερώνεται και η δυσκολία της εξάλειψης αυτών των αντιλήψεων ακόμη και με τη φοίτησή τους στο Πανεπιστήμιο, γεγονός που έχει διαπιστωθεί και σε προγενέστερες έρευνες (πχ., Jung et.al., 2018).

Περαιτέρω έρευνα με τη χρήση διαφορετικών μεθόδων καταγραφής δεδομένων (παρατήρηση, συνεντεύξεις), σε μεγαλύτερο δείγμα φοιτητών/τριών, και από άλλα ΤΕΦΑΑ της Ελλάδας, θα μπορούσε να οδηγήσει στη γενίκευση των συμπερασμάτων. Προτείνεται επίσης, η διεξαγωγή μιας διαχρονικής έρευνας για τη μελέτη της εξέλιξης της ικανότητας εντοπισμού των στοιχείων του κρυφού προγράμματος κατά τη διάρκεια των σπουδών. Ενδιαφέρον επίσης θα είχε έρευνα σε διαφορετικό δείγμα, όπως σε εν ενεργεία ΕΦΑ ή στο πανεπιστημιακό προσωπικό, για την διερεύνηση των κρυφών μηνυμάτων που μεταδίδουν κατά την διδασκαλία τους. Τέλος κρίνεται απαραίτητη η διερεύνηση άλλων παραγόντων που επηρεάζουν τις αντιλήψεις των υποψήφιων

εκπαιδευτικών, όπως το φύλο, η κατεύθυνση και η ειδικότητα στο προπτυχιακό τους πρόγραμμα, η πιθανή ύπαρξη προηγούμενης ενασχόλησης με τον αθλητισμό, η προηγούμενη εμπειρία στη διδασκαλία παιδιών (εκτός της υποχρεωτικής Πρακτικής Άσκησης στα σχολεία) καθώς και η μελλοντική επιθυμία ενασχόλησης στην εκπαίδευση.

Βιβλιογραφία

- AL-Khrisat, F., Alzghoul, N., & Hussein, A. (2021). The Degree of Implementing the Elements of Hidden Curriculum in Physical Education Lesson. *Journal of Education and Practice*. <https://doi.org/10.7176/JEP/12-1-07>
- Βενέτης, Σ. (2015). *Το παράλληλο πρόγραμμα σπουδών στο μάθημα της πληροφορικής και οι επικρατούσες αντιλήψεις στη σχολική κοινότητα*. Διδακτορική Διατριβή. Πάντειο Πανεπιστήμιο, Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Ψυχολογίας. <https://doi.org/10.12681/eadd/35596>
- Βίτσου, Μ. (2007). «Επίσημο» και «κρυφό» Αναλυτικό Πρόγραμμα στο χώρο της προσχολικής εκπαίδευσης της μουσουλμανικής μειονότητας της Θράκης: Ένα εθνογραφικό παράδειγμα. Μεταπτυχιακή Διατριβή. Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Παιδαγωγικό Τμήμα Προσχολικής Εκπαίδευσης.
- Bain, L. L. (1976). Description of the Hidden Curriculum in Secondary Physical Education. *Research Quarterly. American Alliance for Health, Physical Education and Recreation*, 47(2), 154–160. <https://doi.org/10.1080/10671315.1976.10615355>
- Carl, J., Bryant, A. S., Edwards, L. C., Bartle, G., Birch, J. E., Christodoulides, E., ... Elsborg, P. (2023). Physical literacy in Europe: The current state of implementation in research, practice, and policy. *Journal of Exercise Science & Fitness*, 21(1), 165–176. <https://doi.org/10.1016/j.jesf.2022.12.003>
- Chepyator-Thomson, J. R., & Ennis, C. D. (1997). Reproduction and Resistance to the Culture of Femininity and Masculinity in Secondary School Physical Education. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 68(1), 89–99. <https://doi.org/10.1080/02701367.1997.10608870>
- Corbin, C. B. (2021). Conceptual physical education: A course for the future. *Journal of Sport and Health Science*, 10(3), 308–322. <https://doi.org/10.1016/j.jshs.2020.10.004>
- Δέρρη, Β., Εμμανουηλίδου, Κ., & Βασιλειάδου, Ο. (2014). *Ψηφιακό Σχολείο. Νέα Πιλοτικά Προγράμματα Σπουδών. Οδηγός για τον εκπαιδευτικό της Φυσικής Αγωγής στο δημοτικό σχολείο. «NEO ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών»*
- Dickerson, Linda W. (2007). Postmodern View of the Hidden Curriculum. *Electronic Theses and Dissertations*. 455. Georgia Southern University. <https://digitalcommons.georgiasouthern.edu/etd/455>
- Fernández-Balboa, J.-M. (1993). Sociocultural Characteristics of the Hidden Curriculum in Physical Education. *Quest*, 45(2), 230–254. <https://doi.org/10.1080/00336297.1993.10484086>
- Filiz, B., & Doğan, Y. (2014). Evaluation of the Physical Education Teachers Behaviors in Terms of Hidden Program in the Light of Students' Views. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(23), 21-50.
- Griggs, G., & Fleet, M. (2021). Most People Hate Physical Education and Most Drop Out of Physical Activity: In Search of Credible Curriculum Alternatives. *Education Sciences*, 11(11), 701. <https://doi.org/10.3390/educsci11110701>

- Hendry, L. B., & Welsh, J. (1981). Aspects of the Hidden Curriculum: Teachers' and Pupils' Perceptions in Physical Education. *International Review of Sport Sociology*, 16(4), 27–42. <https://doi.org/10.1177/101269028101600403>
- Hopper, T. F. (1993). *Learning to teach in elementary physical education: The hidden curriculum*. Master Thesis. University of Alberta, Department of Physical Education and Sport Studies. <https://doi.org/10.7939/R3FF3M71K>
- Hyndman, B., Mahony, L., Te Ava, A., Smith, S., & Nutton, G. (2017). Complementing the Australian primary school Health and Physical Education (HPE) curriculum: Exploring children's HPE learning experiences within varying school ground equipment contexts. *Education 3-13*, 45(5), 613–628. <https://doi.org/10.1080/03004279.2016.1152282>
- Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής (ΙΕΠ)/Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων (ΥΠΑΙΘ) (2021). Νέα Προγράμματα σπουδών. <http://iep.edu.gr/el/nea-ps-provoli>
- Irwin, C. C., Doig, S. R., & Corbin, C. B. (2017). Advanced-placement Physical Education: An Opportunity to Act. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 88(7), 7–9. <https://doi.org/10.1080/07303084.2017.1343596>
- Jung, J., Ressler, J., & Linder, A. (2018). Exploring the Hidden Curriculum in Physical Education. *Advances in Physical Education*, 08(02), 253–262. <https://doi.org/10.4236/ape.2018.82023>
- Kirk, D. (1992). Physical Education, Discourse, and Ideology: Bringing the Hidden Curriculum Into View. *Quest*, 44(1), 35–56. <https://doi.org/10.1080/00336297.1992.10484040>
- Koekoek, J., & Knoppers, A. (2020). Gender Categorizations During Group Work in Physical Education. *Journal of Teaching in Physical Education*, 39(2), 196–205. <https://doi.org/10.1123/jtpe.2018-0189>
- Kviz, F. J. (2020). *Conducting health research principles, process, and methods*. Sage.
- McKenzie, T. L., Marshall, S. J., Sallis, J. F., & Conway, T. L. (2000). Student Activity Levels, Lesson Context, and Teacher Behavior during Middle School Physical Education. *Research Quarterly for Exercise and Sport*, 71(3), 249–259. <https://doi.org/10.1080/02701367.2000.10608905>
- Mitchell, S. A., & Walton-Fisette, J. L. (2022). *The essentials of teaching physical education: Curriculum, instruction, and assessment* (2nd edition). Human Kinetics, Inc.
- Mohamed Nasr El Din, M., & Mohamed Fathy Ali, H. (2017). Evaluation of the Role of Hidden Curriculum in Developing the Educational Process in Faculties of Physical Education. *Assiut Journal of Sport Science and Arts*, 2017(1), 186–216. <https://doi.org/10.21608/ajssa.2017.138431>
- Munk, M., & Agergaard, S. (2018). Listening to students' silences – a case study examining students' participation and non-participation in physical education. *Physical Education and Sport Pedagogy*, 23(4), 371–386. <https://doi.org/10.1080/17408989.2018.1441393>
- Özdemir, N. (2018). The Relationship between Hidden Curriculum Perception and University Life Quality in Sports Education. *Universal Journal of Educational Research*, 6(4), 742–750. <https://doi.org/10.13189/ujer.2018.060417>
- Παπαϊωάννου, Α., Θεοδωράκης, Γ., & Γούδας, Μ. (2007). *Για μια καλύτερη Φυσική Αγωγή*. Εκδόσεις Χριστοδουλίδη.
- Portelli, J. P. (1993). Exposing the hidden curriculum. *Journal of Curriculum Studies*, 25(4), 343–358. <https://doi.org/10.1080/0022027930250404>

- Rønholt, H. (2002). 'It's Only the Sissies ...': Analysis of Teaching and Learning Processes in Physical Education: A Contribution to the Hidden Curriculum. *Sport, Education and Society*, 7(1), 25–36. <https://doi.org/10.1080/13573320120113558>
- Valencia-Peris, A., Salinas-Camacho, J., & Martos-García, D. (2020). Hidden Curriculum in Physical Education: A Case Study. *Apunts Educación Física y Deportes*, 141, 33–40. [https://doi.org/10.5672/apunts.2014-0983.es.\(2020/3\).141.04](https://doi.org/10.5672/apunts.2014-0983.es.(2020/3).141.04)
- Vallance, E. (1974). Hiding the hidden curriculum: An interpretation of the language of justification in nineteenth-century educational reform. *Curriculum Theory Network*, 4(1), 5–22.
- World Health Organization (2023). *World Health Statistics: Monitoring health for the sdgs, sustainable development goals*. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240074323>

The hidden curriculum in school Physical Education: Perspectives of undergraduate students

Fragkogoula, M.E.* , Emmanouilidou, K., Derri, V., Filippou, F.
Democritus University of Thrace

ABSTRACT

The unseen aspect of Physical Education school curriculum promotes or deter children from adopting an active lifestyle. The purpose of this study was to document the opinions of university students, as future educators, regarding the teaching decisions and behaviors of physical education teachers that could convey positive or negative messages through the hidden curriculum. Participants were 102 graduating students of the Department of Physical Education and Sport Science at Democritus University of Thrace, who voluntarily and anonymously responded to the questionnaire «Perception of Physical Education» (Hopper, 1993), using a 5-point rating scale and provided justifications for their answers. From the results, it became apparent that the students identified elements of the hidden curriculum related to the need for a variety of activities, the cultivation of individual responsibility of children, development of creativity and their critical thinking, as well as the expectations of educators concerning the motor skills of children. However, they did not identify, for the most part, hidden messages regarding the value/importance of the physical education as school subject, the gender-based discrimination in sports and the need for development of social skills. The results could be informative so that educators at universities can focus on eliminating residual perceptions that may be related to students' experiences during their student years.

Keywords: hidden curriculum; physical education; higher education.

Corresponding address:

Evanthia Maria Fragkogoula
Democritus University of Thrace
Department of Physical Education and Sport Sciences
University Campus, 69100 Komotini

E-mail:

evanfrag3@phyed.duth.gr